

Caesars ‘epilepsie’: werpt de moderne geneeskunde nieuw licht op oude bronnen?

Bijlage bij het artikel in Kleio 49-2: antieke teksten met Nederlandse vertaling

Plutarchus, Vita Caesaris, 17.2

(...) ὅτι καὶ τὴν ἕξιν ὧν ἰσχνὸς καὶ τὴν σάρκα λευκὸς καὶ ἀπαλὸς καὶ τὴν κεφαλὴν νοσώδης καὶ τοῖς ἐπὶ τοῖς ἐπιληπτικοῖς ἔνοχος, ἐν Κορδύβῃ πρῶτον αὐτῷ τοῦ πάθους, ὡς λέγεται, τούτου προσπεσόντος, οὐ μαλακίας ἐποιήσατο τὴν ἀρρωστίαν πρόφασιν, ἀλλὰ θεραπείαν τῆς ἀρρωστίας τὴν στρατείαν.

Want hij was mager van gestalte, had een bleke en zachte huid, leed aan hoofdpijn en had last van epileptische aanvallen, een kwaal die hem naar men zegt voor het eerst in Corduba overkomen was. Hij gebruikte die ziekte echter niet als excuus voor een slappe leefwijze, eerder benutte hij zijn militair bestaan als therapie voor zijn ziekte.¹

Plutarchus, Vita Caesaris, 53.3

(...) οἱ δὲ οὐ φασιν αὐτὸν ἐν τῷ ἔργῳ γενέσθαι, συντάπτοντος δὲ τὴν στρατιὰν καὶ διακοσμοῦντος ἄψασθαι τὸ σύνηθες νόσημα· τὸν δὲ εὐθύς αἰσθόμενον ἀρχομένου,

πρὶν ἐκταράττεσθαι καὶ καταλαμβάνεσθαι παντάπασιν ὑπὸ τοῦ πάθους τὴν αἴσθησιν ἤδη σειομένην, εἷς τινα τῶν πλησίον πύργων κομισθῆναι καὶ διαγαγεῖν ἐν ἡσυχίᾳ.

Anderen zeggen dat Caesar niet zelf in actie kwam, maar dat hij tijdens het ordenen en opstellen van zijn leger werd overvallen door zijn gebruikelijke kwaal. Zodra hij merkte dat de aanval begon, liet hij zich, voor dat zijn al schemerig bewustzijn helemaal vertroebeld en overmeesterd werd door de ziekte, naar een toren in de buurt dragen en bleef daar de hele tijd rustig liggen.²

Plutarchus, Vita Caesaris, 60.4

(...) οὐ γὰρ ἐθέλειν τὴν αἴσθησιν ἀτρεμεῖν τῶν οὕτως ἐχόντων, ὅταν ιστάμενοι διαλέγωνται πρὸς ὄχλον, ἀλλὰ σειομένην ταχὺ καὶ περιφερομένην ἰλίγγους ἐπισπᾶσθαι καὶ καταλαμβάνεσθαι.

Wanneer lijdens daaraan staande tot een menigte spreken, zei hij, blijft hun zintuiglijke waarneming niet stabiel, maar wordt snel zweverig en veroorzaakt duizelingen en een schemertoestand.³

Plutarchus, Vita Ciceronis, 39.6

Ἐπεὶ δ' ἀρξάμενος λέγειν ὁ Κικέρων (...) πολλὰς μὲν ἰέναι χροὰς ἐπὶ τοῦ προσώπου τὸν Καίσαρα, πάσας δὲ τῆς ψυχῆς τρεπόμενον τροπὰς κατάδηλον εἶναι, τέλος δὲ τῶν κατὰ Φάρσαλον ἀψαμένου τοῦ ῥήτορος ἀγώνων ἐκπαθῆ γενόμενον τιναχθῆναι τῷ σώματι καὶ τῆς χειρὸς ἐκβαλεῖν ἔνια τῶν γραμματείων.

Cicero maakte meteen vanaf zijn eerste woorden buitengewoon veel indruk en (...) zijn betoog (...) ontplooide (...) zo 'n rijke scala aan emoties en zo 'n ongelooflijke charme

---

*dat Caesar herhaaldelijk van kleur verschoot en duidelijk aan allerlei emoties ten prooi was. En toen de redenaar ten slotte de gevechten bij Farsalos aanroerde, raakte hij buiten zichzelf: zijn lichaam schokte en hij liet enkele papieren uit zijn hand vallen.*⁴

Suetonius, Vita Divi Iulii, 4.2

(...) circa Pharmacussam insulam a praedonibus captus est mansitque apud eos non sine summa indignatione prope quadraginta dies cum uno medico et cubiculariis duobus.

*(...) werd hij bij het eiland Pharmacussa door zeerovers gevangen genomen en tot zijn grote ergernis bijna veertig dagen vastgehouden, vergezeld door één arts en twee dienaren.*⁵

Suetonius, Vita Divi Iulii, 45.1

(...) valitudine prospera, nisi quod tempore extremo repente animo linqui atque etiam per somnum exterreri solebat. Comitali quoque morbo bis inter res agendas correptus est.

*Zijn gezondheid was goed, zij het dat hij op het eind van zijn leven aan plotselinge flauwtes leed en soms door nachtmerries geplaagd werd. Ook kreeg hij twee maal een epileptische aanval op het slagveld.*⁶

Suetonius, Vita Divi Iulii, 81.4

(...) ob infirmam valitudinem diu cunctatus an se contineret et quae apud senatum proposuerat agere differret.

(...) omdat hij zich niet wel voelde, overwoog hij lange tijd thuis te blijven en wat hij zich had voorgenomen in de senaat te behandelen uit te stellen.⁷

Appianus, Bellum civile, II.16.110

(...) ἐπιληψίαν καὶ σπασμὸν αἰφνίδιον ἐμπίπτοντα αὐτῷ μάλιστα παρὰ τὰς ἀργίας, ἐπενόει στρατείαν μακρὰν ἔς τε Γέτας καὶ Παρθυαίους.

(...) hij leed namelijk aan epileptische aanvallen en plotselinge spiertrekkingen die hem vooral overvielen op momenten van nietsdoen, hoe dan ook, hij maakte plannen voor een lange expeditie tegen de Geten en de Parthen.⁸

Bibliografie

Appian's Roman History. With an English translation by Horace WHITE, 4 vol., Loeb Classical Library, 2-5 (London: William Heinemann – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1912-1913).

Appianus, De burgeroorlogen. 137-35 v.Chr. Vertaald door John NAGELKERKEN. Met een voorwoord van Jacqueline KLOOSTER, Baskerville serie (Amsterdam: Athenaeum – Polak & Van Gennep, 2017).

Ploutarchos, Beroemde Romeinen. De levens van Camillus, Fabius Maximus, Cato de Oudere, Titus Flamininus, Marius, Sulla, Cicero, Pompeius, Caesar, Cato de

---

Jongere, Brutus en Marcus Antonius. Vertaald en toegelicht door H.W.A. VAN ROOIJEN-DIJKMAN (Amsterdam: Athenaeum – Polak & Van Genneep, 2008).

Plutarch's Lives, vol. VII: *Demosthenes and Cicero. Alexander and Caesar*. With an English translation by Bernadotte PERRIN, Loeb Classical Library, 99 (London: William Heinemann – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1919; = 1986).

Plutarchi Vitae parallelae. Recognoverunt Cl. LINDSKOG et K. ZIEGLER, vol. II, fasc. 2. Iterum recensuit Konrat ZIEGLER. Editionem correctiorem cum addendis curavit Hans GÄRTNER, Bibliotheca scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana (Stuttgartiae – Lipsiae: Teubner, 1994).

Plutarque Vies, Tome IX: *Alexandre – César*. Texte établi et traduit par Robert FLACELIÈRE et Émile CHAMBRY, Collections des Universités de France (Paris: Les Belles-Lettres, 1975).

Suetonius, Keizers van Rome. Vertaald door D. DEN HENGST, Baskerville serie (Amsterdam: Athenaeum – Polak & Van Genneep, 1996).

Suetonius, Lives of the Caesars, vol. I: *Julius – Augustus – Tiberius – Gaius – Caligula*. With an English translation by J.C. ROLFE. Introduction by K.R. BRADLEY, Loeb Classical library, 31 (London: William Heinemann – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1914; revised edition: 1998; = 2001).

Noten

¹ VAN ROOIJEN-DIJKMAN (2008: 327).

² VAN ROOIJEN-DIJKMAN (2008: 355).

³ VAN ROOIJEN-DIJKMAN (2008: 360).

⁴ VAN ROOIJEN-DIJKMAN (2008: 237-238).

-
- ⁵ DEN HENGST (1996: 18).
⁶ DEN HENGST (1996: 38-39).
⁷ DEN HENGST (1996: 55).
⁸ NAGELKERKEN (2017: 186).

